

LECTURA NECESARĂ A CERCULUI DESCHIS

Lucia ȚURCANU, prodecan Facultatea Filologie

Debutînd cu poezie (*O săptămîină de poeme nescrise*, 1998), **Maria Șlehtițchi** devine, în ultimii ani, una din vocile distincte ale criticii literare românești. Cartea *Jocurile alterității* (2002), dar și cronicile din revista *Timpul* (țin să remarc că în

Basarabia sînt puțini (sau poate că lipsesc cu desăvîrșire) criticii care ar face față ritmului unui cronicar la o revistă săptămînală, Maria Șlehtițchi reușind să țină rubrica *Lecturile necesare* în anii 2003 - 2005), ne-ar permite să realizăm o omologare, definind critica practică de acest autor, în termenii lui Radu G. Țeposu, drept o critică a spiritului teoretic. Or, Maria Șlehtițchi apelează la bibliografii, face demonstrații clare, limpezi, ordonate, folosește grila, face analogii, descoperă filiații. Cea de-a doua carte de critică, *Cerc deschis*. Literatura română din Basarabia în postcomunism (Iași, Editura *Timpul*, 2007), apărută cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor din România, confirmă încă o dată calitățile scrisului Mariei Șlehtițchi.

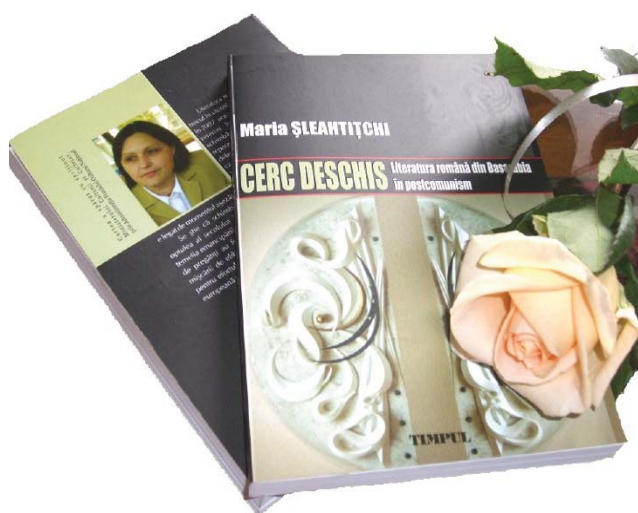
Comunicînd cu această carte, mi-am amintit de relația pe care o stabilește G. Călinescu între critica și istoria literară: „*Punerea la o altă a criticii și a istoriei lit-*

erare cînd e vorba de a le studia tehnica nu trebuie să mire, deși mulți s-au obișnuit a despărți istoria literară de critica așa-zis estetică, făcînd din cea dintîi numai o introducere la cea de-a doua. În realitate, critică și istorie sînt două înfățișări ale criticii în înțelesul cel mai larg. Este cu putință să faci critică curată fără proiecție istorică, cu toate că adevărata critică de valoare conține implicit o determinațiune istorică, dar nu e cu putință să faci istorie literară fără examen critic”. Cum motivez raportarea la autorul studiului *Tehnica criticii și istoriei literare*? Apreciind, în primul rînd, că *Cerc deschis* este o carte de critică veritabilă, fiindu-i proprie atît proiecția istorică, cît și abordarea estetică a literaturii. Prin organizarea cărții se insistă asupra perceperii diacronice a fenomenului literar în discuție (întîi, autoarea se referă la contextul social-politic și cultural – Literatură și societate –, apoi se orientează către cărți și autori, aplicînd principiul generaționist – Raftul generației '60, Ofensiva optzeciștilor, Semnele noului val – și, în cele din urmă, raportează fenomenul analizat la un context literar mai larg – Integrare și sincronizare). Cartea *Cerc deschis* încearcă, conform autoarei: „*să schițeze, în linii mari, direcțiile de afirmare a literaturii române în Basarabia postcomunistă*”,

fiind organizată „în îmbinarea a trei principii: unul cronologic (majoritatea textelor au văzut lumina tiparului în revistele Contrafort, Semn, Sud - Est, Convorbiri literare, Magazin Bibliologic, Confluente bibliologice, precum și în săptămânalul chișinăuian Timpul, unde în anii 2003-2005 am ținut rubrica Lecturile necesare), altul tematic (luînd în discuție în părțile liminară și finală relația literaturii cu societatea, formele de integrare și sincronizare a literaturii și culturii din Basarabia cu cea română și europeană) și al treilea, generaționist (avînd în cîmpul atenției

labilitatea acestor ipoteze (a se vedea, în acest sens, articolul Publicistica lui Ion Druță sub semnul manipulării). „Babilonia” literaturii române din Basarabia este interpretată ca o stare firească: „Un ochi critic, obiectiv și democratic, observă existența pestriță a literaturii române din Basarabia. E și firesc ca o literatură să aibă o compoziție mozaicală, în ea coexistînd organic diferite generații, estetici, grupări, școli, cercuri, triumphiuri și... alte figuri geometrice (spiritul ludic se insinuează cu eleganță în textul critic, colorîndu-l – n.n.). Literatura română

din Basarabia îmbină tradiționalismul de cea mai spălăcită culoare cu neoromantismul elegant, modernismul tardiv cu postmodernismul livresc, neoclasicismul (prin revenirea la sonete, spre exemplu) cu post-post-modernismul în formulă exacerbată. Procesul literar, definit adesea ca inexistent, există totuși. Se afirmă că în ultimii

producțiile literare a trei generații de scriitori: șaizeciști, optzeciști și douămiiști)”.
Criticul Maria Șleahțișchi îndeplinește criteriile obligatorii, după același G. Călinescu, pentru un critic literar adevărat.

• Creează puncte de vedere din care să iasă structuri acceptabile. Maria Șleahțișchi are curajul să lanseze ipoteze noi, uneori împotriva ipotezelor general admise și să demonstreze punctual va-

doi ani au văzut lumina tiparului cîte 120 - 140 de cărți. Deci, scriem, băieți, scriem... Va veni și vremea spiritului critic care stă, la această oră a scrisului, mai mult «prin expectative». Sînt propuse soluții pentru rezolvarea problemei relației cu cititorul: „Cred că literaturii basarabene actuale îi lipsesc instrumentele de abordare rapidă la schimbările sociale. În primul rînd, ar fi vorba de

manifestarea a două tipuri de critică. Critica publicistică ar însemna mici recenzii în cotidienele de larg tiraj, ulterior ar veni critica din presa literară, care ar dezvolta ideea literaturii de calitate și ar impune imaginea unei literaturi vii. În general, o literatură mare trebuie să aibă diverse orientări, cărți pentru diferite niveluri ale publicului, evitându-se, pe cât e posibil, tributul plătit nonvalorii. Mă întreb de ce nu putem scrie „best-seller”, cărți accesibile cititorului de masă? De ce nu putem scrie romane scurte, dar cu priză la public ca, spre exemplu, cele ale brazilianului Paulo Coelho? Am putea recîștiga atenția cititorului, fără de care existența noastră nu-și află motivare”. Autoarea însăși va practica reușit ambele tipuri de critică, propunînd astfel o interpretare a procesului literar contemporan, antrenantă pentru cititorul avizat și accesibilă pentru marele public.

- Are gust / simț critic. Prin textele din *Cerc deschis*, Maria Șleahțișchi contribuie la reliefaarea literaturii române din Basarabia, reperînd valorile. Iată doar cîteva nume: Mihai Cimpoi, Vladimir Beșleagă, Aureliu Busuioc, Spiridon Vangheli, Nicolae Leahu, Emilian Galaicu - Păun, Vitalie Ciobanu, Vasile Gîrneț, Nicolae Popa, Irina Nechit, Ghenadie Nicu, Anatol Moraru, Eugen Lungu, Sergiu Pavlicencu, Iulian Ciocan, Adrian Ciubotaru, Liliana Corobca, Oleg Carp ș.a. În contextul unei literaturi patetice, totuși, autoarea știe să mențină echilibrul balanței critice. Niciodată atitudinea nu este exclusiv elogiantă, criticul țintind întotdeauna opera, nu autorul

(cum se mai obișnuiește pe la noi).

- Are însușiri de creator și pricepere tehnică. Fraza, în *Cerc deschis*, este izbitor de limpede, niciodată însă didacticistă; imaginile sînt bine gîndite, niciodată însă nu dau impresia de căutat. Deși adoptă exprimarea academică, criticul Maria Șleahțișchi se lasă uneori dominat de poetul Maria Șleahțișchi, colorîndu-și textul cu metafore. Iată cîteva titluri (intertextualizante) remarcabile în acest sens: *Îmblînzitorul de dileme*, *Yin și Yang sau corpul de femeie și gîndirea de bărbat ale poeziei*, *Martor în cîmpia narativă*, *Poezia singurătății eretice*, *Despre caruselul cu bluesuri poetice*, *Tăcerea care coace cu vîntul*, *Este înalt, pomădat și distins*.

În ceea ce privește priceperea tehnică, aș menționa organizarea cronicilor, cu fraza de început care țintește obiectul, cu comentariul propriu-zis, care presupune punerea în evidență a plusurilor și minusurilor cărții prezentate, cu fraza de încheiere, care conține neapărat îndemnul la lectură. Iată, de exemplu, cum își începe cronica la antologia lui Emilian Galaicu - Păun *Gestuar*: „Despre poezia lui Emilian Galaicu - Păun s-a scris, pe merit, mult, foarte mult. Ceea ce intenționăm să spunem aici nu face parte dintr-o stratagemă de frondă și nici nu intră într-o oarecare competiție a receptării. Intenția noastră este mult mai „pămîntească”. Ea, simplu și pur, amintește cititorului din Basarabia (o fi existînd oare? mă întreb cu fiecare „cronicetă”, cum o definește un coleg, prezentată aici) că această carte trebuie, fiindcă merită, citită. De nu cumva cei care se consideră intelectuali sau, de ce nu, cititori de literatură sînt declarați o specie

dispărută la noi, în sud-estul Europei”. Iar în final, îndemnul: „Și pentru a-mi motiva titlul acestor impresii răzlețe (Yin și Yang sau corpul de femeie și gândirea de bărbat ale poeziei – n. m.), vă îndemn, dragi cititori, să citiți *Gestuarul care include cele mai bune, până aici poeme de Galaicu - Păun /.../*”. Scriind despre poezia lui Ghenadie Nicu, autoarea - cronicar creează un text dens, comprimând informația, îndeosebi la început: „*Calmată îndelung (debuta în 1992 cu volumul “Calmant pentru alter ego”), alteritatea po(i)etică a lui Ghenadie Nicu dă în Deșertul consoanelor (Chișinău: Știința, 2003) altă formă neliniștilor sale metafizice, pe care criticul Nicolae Leahu le convertește într-un exemplar discurs exegetic în postfața volumului*”; și în final, fără a face uz de superlative, dă cea mai înaltă notă cărții: „*Ghenadie Nicu, după o îndelungă tăcere, a scris o carte de zile mari. Un volum din care străbate imaginea flaubertiană a redactărilor și șlefuirii și care ne face să credem că adevărata poezie se scrie rar și numai atunci când vrea să se lase scrisă*”.

- Îi este propriu spiritul erudit. Autoarea cărții *Cerc deschis* nu lansează idei fără a proba valabilitatea lor și fără a aduce argumente solide, de aceea, de cele mai multe ori, referința bibliografică este prezentă. În articole precum *Reflexe ale integrării: presa literară din Basarabia*,

Eseuri despre labirint, Eminescu în perspectivă existențialistă (ultimele două referindu-se la cărțile lui Mihai Cimpoi), se fac trimiteri la bibliografii consacrate.

Evident, este evitată expunerea savantă, sobră și monotună, autoarea asimilând (valeryan?!) cărți și critici.

Scriind despre volumul *Cerc deschis*, încerc să răspund la două întrebări.

Ce asigură coerența aceste cărți, alcătuită totuși din articole, cronici publicate în presă de-a lungul câtorva ani? Întîi, cred, dorința de a pune accent pe nume/ titluri de valoare sau competitive, dînd relief astfel segmentului basarabean al literaturii române; apoi, tendința integratoare – raportarea permanentă a obiectului analizat (literatura română din Basarabia) la contextul literaturii române.

De ce este nevoie de astfel de cărți?/ De ce trebuie citită această carte? Insist asupra unuia din posibilele răspunsuri: pentru că ne facilitează înțelegerea procesului literar contemporan. Maria Șlehtițchi proiectează, prin *Cerc deschis*, un nou „*canon*”, iar cărțile care vor urma ne-ar putea oferi (de ce nu?) *Lista Mariei Șlehtițchi*.